

Araştırma Makalesi / Research Article

OSMANLI DÖNEMİNDE ANTALYA'DA KIZ
ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ:
ANTALYA İNÂS (KIZ) İBTİDÂİSİ (İLKOKULU) /
RÜŞTİYESİ (ORTAOKULU)*

Ahmet KISA**

Öz

Bu çalışmada Osmanlı modern eğitim anlayışının Antalya'da kız çocuklarının eğitimine olan etkisi Antalya İnâs (Kız) İbtidâisi (İlkokulu) ile İnâs Rüştîye (Ortaokulu) Mektebi özelinde ele alındı. Söz konusu okulların Osmanlı modern eğitim tarihi açısından sahip olduğu önemi ortaya koyabilmek, eğitimde başlayan modernleşme sürecinin tarihsel geçmişini anlamakla doğrudan ilgilidir. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl ortalarına kadar eğitim işleri doğrudan merkezi hükümet tarafından değil, merkezi hükümetin denetiminde vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları tarafından yürütüldü. II. Mahmut Dönemiyle başlayan her alanda merkezleşme, ardından Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi eğitimin devlet tarafından halka götürülmesi noktasında önemli adımların atılmasıyla neticelenen bir süreci başlattı. Bu dönemde teşkilatlanma noktasında 1845'te Meclis-i Maarif-i Muvakkat ile başlatılan çalışmalar, 1857'de Maarif Nezareti'nin açılmasıyla tamamlandı. Ardından 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi hazırlanarak eğitimde işleyişin nasıl olacağı detaylı bir şekilde tanzim edildi. Yapılan düzenlemeler çerçevesinde usul-i cedîde (yeni usul) tarzında eğitim veren okulların sayısı her yerde arttırılmaya çalışıldı. Bu okullar Osmanlı Devleti'nde en çok II. Abdülhamit Dönemi'nde yaygınlaştı. Antalya'da kız çocuklarının eğitimiyle ilgili modern anlamda eğitim veren okullarda bu dönemde açıldı. Dolayısıyla bu çalışmada Antalya İnâs İbtidâisi ve Rüştîye mekteplerinin nasıl açıldığı, mekteplerde okutulan dersler ve öğrenim gören öğrenciler, eğitim-öğretimde karşılaşılan güçlükler, okulların kaç yıl faaliyette bulunduğu kapsamlı şekilde ele alındı. Kız çocukların eğitimi konusunda hayal edilen bir ilerleme olarak başlatılan çabaların istenilen düzeyde bir başarı getirmediği, bununla birlikte bir başlangıç oluşturması açısından önemli olduğu sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Eğitim, İnâs İbtidâi Mektebi, İnâs Rüştîye Mektebi.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üni., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araş. ve Uygulama Merkezi, (ahmetkisa@akdeniz.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-2080-3228).

EDUCATION OF GIRLS' IN ANTALYA IN THE OTTOMAN PERIOD: ANTALYA GIRLS' PRIMARY SCHOOL/JUNIOR HIGH SCHOOL

Abstract

In this study, the effect of Ottoman modern education understanding on the education of girls in Antalya was addressed with particular reference to Antalya Girls' Primary School and Antalya Girls' Junior High School. Indicating the importance of these schools to the Ottoman modern education history is directly related to understanding the historical background of the modernization process launched in education. In Ottoman State, until the mid-19th century, educational affairs were not directly conducted by the central government but the civil society institutions such as foundations under the control of the central government. The centralization efforts launched in the period of Mahmud II and the subsequent declaration of Tanzimat (Reorganization) Edict initiated a process concluded with crucial steps in terms of the state's delivery of education service to the people. The organizational efforts that were started with the opening of the Temporary Assembly of Education in 1845 were completed with the opening of the Ministry of Education in 1857. Then, along with the preparation of the General Education Regulation in 1869, how the education would be organized was designated in detail. In the framework of these arrangements, efforts were made to increase the number of schools offering new-style education. Such schools proliferated mostly in the period of Abdul Hamid II in the Ottoman State. The schools offering modern education for girls were also opened in Antalya in this period. Hence, this study comprehensively addressed how Antalya Girls' Primary School and Antalya Girls' Junior High School were opened, the courses offered at the schools, the students enrolled in these schools, the challenges encountered in education and instruction, and for how long the schools were in operation. In this respect, it was identified that the efforts initiated to attain the dreamed progress in the education of girls did not bring about success at the desired level but were important considering that they served as a beginning.

Keywords: *Antalya, Education, Girls' Primary School, Girls' Junior High School.*

Giriş

Günümüzde kamu hizmeti olarak kabul edilen eğitim, sağlık, bayındırlık gibi hizmetler Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar doğrudan merkezi hükümet tarafından değil, merkezi hükümetin denetiminde vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılmıyordu. II. Mahmut Dönemi'nde her alanda başlatılan merkezileşme, eğitimin devletin önemli görevlerinden biri olduğu anlayışı, söz konusu işlerin merkezi hükümet nezaretinde idare edilmesi gerekliliğini doğurdu. Özellikle Tanzimat Dönemi'nde (1839-1876) eğitim işlerinin merkezileşmesi noktasında önemli adımlar atıldı. İlk olarak 1845 yılında Meclis-i Maarif-i Muvakkat adı altında bir meclis bünyesinde organize edilen eğitim işleri, 1857'de Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kurulmasıyla teşkilat yapısını tamamladı.¹

Ardından işleyişle ilgili önemli düzenlemeler getiren 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi hazırlandı. Bu nizamnamede kız çocuklarının eğitimiyle ilgili önemli yenilikler getirildi. Nizamnameye göre bir mahalle veya köyde bir cemaate mahsus iki sıbyân mektebi varsa bunlardan biri kız çocuklarına tahsis edilecekti. İki sıbyân mektebinin bulunmadığı mahallerde, kız çocuklarının eğitimi için ayrı bir mektep binası inşa edilinceye kadar, erkeklere mahsus sıbyân mektepleri kız çocukları tarafından da kullanılacak, fakat kızlar erkek çocuklarla karışık oturtulmayacaklardı. Diğer sıbyân mektepleriyle gerek öğretim usulleri gerekse idari işleyiş ve tahsil süreleri gibi hususlarda aynı programa sahip olan kız sıbyân mekteplerinde kadın öğretmenler görev yapacaktı. Bu okullara, yeterli sayıda kadın öğretmen yetiştirilene kadar, ahlaken uygun görülen erkek öğretmenler muallim olarak tayin edilebilecekti.

Nizamnamede kız için açılacak rüştiye mektepleri içinde önemli düzenlemeler yer alıyordu. Buna göre 500 haneden fazla ahali bulunan mahallerde kız rüştiye mektepleri açılacaktı. Sıbyân mekteplerinde olduğu gibi kızlara mahsus rüştiye mekteplerinde de öğretmenler kadın olacak, yeterli sayıda kadın öğretmen bulunamazsa, uygun görülen erkek öğretmenler kız ibtidâî mekteplerinde olduğu gibi rüştiye mekteplerinde de görevlendirilebilecekti. Bu okullarda okutulacak dersler, okulun tahsil süresi, okulda istihdam edilecek öğretmenlerin nitelikleri ve adedi, okula alınacak öğrencilerin vasıfları gibi hususlar nizamnamede detaylı bir şekilde açıklandı.²

1 Mustafa Gündüz, *Osmanlı Eğitim Mirası*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2015, s. 69.

2 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Mahmut Cevat İbnü's Şeyh Nâfi, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcrââtı -XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi-*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s. 424-459.

1869 Maarif Nizamnamesi'nden sonra yeni usul³ üzere eğitim veren okulların açılmasına, eğitimin daha çok bu merkez üzere yapılmasına gayret gösterildi. Yeni usullerle eğitim yapan temel eğitim okulları ilk olarak İstanbul'da açıldı, 1872'de Nûr-ı Osmâniye Camiinde açılan numune mektebi ibtidâî mekteplerin öncüsü oldu.⁴ Yeni tarz eğitimle öğretim yapan sıbyân mektepleri ibtidâî olarak isimlendirilmeye başlandı, Nizamnameye göre öğretimde tahsil evreleri ise ibtidâîden sonra rüştiye, idadiye, sultaniye ve mekteb-i âliye olarak düzenlendi.⁵ Ancak bir taraftan yeni tarz eğitim veren okullar teşvik edilir ve sayıları çoğaltılmaya çalışılırken, diğer taraftan geleneksel usullerle eğitim veren sıbyân mektepleri ve medreselerin kendi mecralarında eğitimlerine devam etmelerine müsaade edildi, söz konusu okullarla ilgili herhangi bir kısıtlama getirilmedi. Yani Tanzimat ile birlikte her alanda görülen ikili yapı eğitim içinde söz konusu oldu.

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi zamanla yetersiz kaldı. 10 Haziran 1909'da 7-11 yaş arası erkek çocuklarının eğitimini mecburi hale getiren, bu amaçla ibtidâî mekteplerin vasıflarını, öğretmenlerinin Dârümuallimîn-i İbtidâîye mezunu olmaları gerektiğini hükme bağlayan Tahsîl-i İbtidâî Kanunu tasarısı hazırlandı.⁶ Daha sonra bu çabalar 1913 yılında Tedrisat-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkatı adı altında kanunlaştı. Söz konusu kanunla ibtidâî mektepler ile rüştiyeler birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görülerek "Mekâtib-i İbtidâîye-i Umûmiye" adı altında birleştirildi.⁷ Yeni düzenlemeyle ibtidâî mektepler rüştiye mekteplerini de kapsayacak şekilde altı yıl eğitim veren kurumlara dönüştü. Temel eğitime; devre-i ibtidâîye, devre-i vasatiye, devre-i âliye olarak adlandırılan her biri iki yıl süren bir düzenleme getirildi.⁸ 1913 Tedrisat-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkatı temel eğitim kurumlarının düzenlenmesinde önemli yenilikler getirmişse de fevkalade siyasi koşullar eğitimin işleyişinde nizam ve intizamın istenilen düzeye gelmesini engelledi. 1909-1914 yılları arasında maarif bütçesi her geçen yıl artmış, son olarak 600 bine ulaşmışsa da I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ilk olarak maarif bütçesi kesilmiş, eğitim kendi kaderine terk edilmişti.⁹

3 Eğitim yeni usul yöntemlerle yapılması, eskiden farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması eğitim tarihimizde usul-i cedide olarak adlandırılmıştır. Yahya Akyüz usul-i cedid-i; "Ders araç ve gereçleri konusunda yenileşme, özellikle öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemlerini bırakıp yeni ve etkili öğretim yöntemleri uygulaması", olarak tanımlamaktadır. Bkz. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2020, s. 207.

4 Cahit Yalçın Bilim, *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*, Anadolu Üniversitesi Basım Evi, Eskişehir, 1984, s. 43.

5 Mahmut Cevat İbnü's Şeyh Nâfi, *a.g.e.*, s. 424.

6 Bu kanun tasarısının içeriğiyle ilgili bkz. *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*, haz. Muzaffer Albayrak, Kevser Şeker, Bion Matbaacılık, İstanbul, 2014, s. 245-251.

7 Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 138.

8 Kerim Sarıçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010, s. 30.

9 Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 138.

II. Abdülhamit Dönemi (1876-1909) Osmanlı Devleti'nde yeni usullerle eğitim veren okulların (usul-i cedîde) en çok yaygınlık kazandığı dönemdi. Antalya'da da kız çocuklarının eğitimi için açılan ibtidâi ve rüştiye mektepleri onun tahta olduğu yıllarda açıldı.

Dolayısıyla bu çalışmada yukarıda genel çerçevesi çizilen Osmanlı modern eğitim anlayışının Antalya'da kız çocuklarının eğitimine nasıl yansıdığı ele alındı. Ele aldığımız konuyla ilgili şimdiye kadar yapılan çalışmalarda arşiv vesikaları yeterli seviyede kullanılmamıştır.¹⁰ Bu çalışmamızda hem arşiv vesikaları hem de Osmanlı Dönemi'nde Antalya modern eğitim tarihi açısından çok önemli yere sahip Konya Yazma Eserler Müdürlüğü'nde bulunan konuyla ilgili defterler kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın Osmanlı Dönemi'nde Antalya'da kız çocuklarının eğitimiyle ilgili önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

1. Antalya İnâs İbtidâi Mektebi

Antalya'da batı tarzı eğitim veren okullarda kız çocuklarının eğitimiyle ilgili en erken kayıtlar 1883 yılıyla tarihlenmektedir. 6 Kasım 1883 tarihli Antalya Mutasarrıflığı'na yazılan bir belgede Antalya'da açılan inâs rüştiyesine Dârümuallimât mezunlarından Atiye Hanım'ın tayin olunduğu, kendisine harcırah için 5, dikiş işleri ve okulda kullanılacak diğer alet ve edevatın temini için 5 olmak üzere toplam 10 Osmanlı Lirasının Dersaâdet Bankası'ndan verilerek Antalya'ya gönderildiği yazılmakta, öğretmenin görev mahalline ulaşmasıyla tedrisatın başlayacağı belirtilmekteydi.¹¹ Ancak bu tarihlerde Antalya'da İnâs Rüştiye Mektebi bulunmuyordu. Padişahın adı verilerek, yani "Hamidiye" olarak isimlendirilen kız ve erkek çocuklarına mahsus ibtidâi mektebi 1883 yılında açılmıştı. Nitekim 26 Kasım 1883'te Antalya'dan Maarif Nezareti'ne gönderilen telgrafta inâs mektebi için tayini istenilen ve harcırahı gönderilen muallimenin biran evvel görev mahalline gelmesi isteniyor, Rüştiye Mektebi'nden ise bahsedilmiyordu.¹² Yerel idare kız çocuklarına da eğitim veren Hamidiye İbtidâi Mektebi'ne bir taraftan öğretmen temin etmeye çalışırken, diğer taraftan öğretmen maaşları ve okul giderlerini karşılamak için uğraşıyordu. Okulun giderlerini karşılamak, okula sürekli bir gelir temin ederek eğitimin aksamadan yürütülmesini temin etmek için ahalinin yardımlarıyla Zeytinli olarak adlandırılan mahalde bir mağaza inşa edildi.¹³ Ancak bu

10 Konuyla ilgili en önemli çalışma Muzaffer Deniz tarafından yapılmıştır (Tam künye için bkz. Muzaffer Deniz, *Osmanlı Döneminde Antalya'da Eğitim Hayatı*, Özge Grafik Matbaacılık, Antalya 2015). Ancak Muzaffer Deniz çalışmasında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ni ve Konya Yazma Eserler Müdürlüğü'nde konuyla ilgili defterleri kullanmamıştır.

11 BOA., MK. MKT., 82/7.

12 BOA., MF. İBT., 16/19.

13 Antalya'da erkek ve kız çocuklarının eğitimi için açılan Hamidiye İbtidâi Mektebi'ne gelir temin etmek amacıyla inşa edilecek dükkan için İstanbul'dan satın alınan alet ve

mağaza 1884 yılında çıkan fırtınada zarar gördü. Bunun üzerine mahalli idare mağazanın yerinde makine ile devir eden bir değirmen inşası için harekete geçti, yine halkın yardımlarıyla gerekli alet ve edevat tedarik edilmişse de 1885 yılında çıkan fırtınada mağazanın enkazı ile birlikte zemini de tamamen zarar gördü. Yaşananlar söz konusu mahalde okula gelir oluşturmak için yapılacak çalışmaların akim kalacağını göstermişti. Büyük emek ve gayretlerle tedarik olunan makine ile alet ve edevatın heba olmaması için aynı maksatla başka bir yerde değirmenin inşa edilmesi kararlaştırılmış, yapılan araştırma sonucunda bu iş için en uygun yerin miri arazi içerisinde yer alan, Hasbahçe¹⁴ olarak bilinen mahalde olduğu anlaşılmıştı. Bunun üzerine 30 Ocak 1885'te Mutasarrıf Tarhan Bey, Evkaf Müdürü Şevket Bey, Müftü Hasan Efendi, Tahrirat Müdürü Abdullah Bey, Defter-i Hakanî Memuru Galip Beylerden oluşan bir heyet, Hasbahçe içerisinde değirmen yapmaya uygun olan arsanın mektep adına tahsis edilmesini Padişah'tan istirham ettiler.¹⁵

Antalya'da ibtidâî mekteplerinde görev yapan öğretmenlerin maaşları Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi yerel kaynaklardan sağlandı. Yukarıda söz konusu edilen değirmen ve dükkanların bu amaç doğrultusunda inşa edildiği, 1 Aralık 1887 tarihinde Maarif Nezareti'ne yazılan bir belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede Antalya'da görev yapan ilkökul öğretmen maaşlarının ahalinin yardımlarıyla inşa ettirilen değirmen ve dükkanlar ile büyük bir kısmı zarar görmüş evkaf gelirlerinden (evkâf-ı münderise) sağlandığı belirtilmiştir.¹⁶ Diğer taraftan Antalya İnâs İbtidâî Mektebi 1884 yılında Atiye Hanım'ın görevine başlamasıyla 128 öğrenci ile tedrisata başladı.¹⁷ 1885 yılında mektebin öğrenci sayısı yine 128 olmakla birlikte, başöğretmeni bulunmuyordu.¹⁸ Bu durum 1886 yılında da devam etti, okulda tedrisat muallim-i sâni Fatma Hanım, bevvâb Havva Hanım, kapıcı Dilsiz Emin Ağa nezaretinde sürdürüldü.¹⁹ Okulda eğitimin istenilen düzeyde yürütülebilmesi için biran evvel muallim-i evvelin tayin edilmesi gerekiyordu. Bu konuda çeşitli tarihlerde Maarif Nezareti'ne müracaat edildi,²⁰ okulda istihdam edilecek öğretmene mahallinden aylık 700 kuruş maaş verileceği

edeavatın gümrük vergisinden muaf tutulması istenmiş; ancak bu talep kabul edilmemiştir. Bkz. BOA., MF. MKT., 85/106.

14 "Hasbahçe, Kuzey Kaleiçi'nin son alt bölümüdür." Kaleiçi'nde nereye tekabül ettiği hakkında bkz. Evren Dayar, "1815 Haritası'nda Antalya Kalesi: Surlar, Kapılar ve Burçlar", *Bellekten*, 84(300):2020, s. 696/708.

15 BOA., MF. İBT., 18/46.

16 BOA., MF. İBT., 21/50.

17 Hicri 1302 Konya Vilayeti Sâl-Nâmesi 18, çev. Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2015, s. 182.

18 Hicri 1303 Konya Vilayeti Sâl-Nâmesi 19, çev. Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2017, s. 317.

19 Hicri 1304 Konya Vilayeti Sâl-Nâmesi 20, çev. Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2017, s. 237.

20 BOA., DH. MKT., 1849/102.

belirtildi;²¹ ancak epey bir müddet bu girişimlerden olumlu bir sonuç alınamadı. Bu süre zarfında eğitim yine mevcut kadroyla sürdürüldü, okulun 1899'da öğrenci mevcudu 90 idi.²²

Diğer taraftan okula ehil bir öğretmenin tayini konusunda yerel idarenin gayret gösterdiği, bu amaçla 19 Ekim 1897'de Maarif Nezareti'nden talepte bulunduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Antalya İnas Mekteb-i İbtidâisi'nde muallime-i evvel olmadığı, aylık 750 kuruş maaşla Dârülmuallimât'tan mezun bir öğretmenin biran evvel gönderilmesi Antalya Mutasarrıfı Ziya Bey tarafından talep edildi. Bunun üzerine Maarif Nezareti öğretmene verilecek maaş karşılığının beyanı, 890 kuruş harcırahın acilen gönderilmesini istedi.²³ Ancak bu teşebbüste sonuç vermedi, 1897 yılında okulda baş öğretmen bulunmuyordu.

Bir taraftan okulda öğretmen eksikliği varken diğer taraftan muvazzaf öğretmenlerinde ehliyetsiz oldukları anlaşılıyor. Nitekim 1903 yılında Antalya İnas Mektebi'nde görev yapan öğretmenin ehliyetsiz olduğu anlaşılacak görevine son verildi.²⁴ Dârülmuallimât mezunlarından Fatma Şahide Hanım kendi arzusuyla söz konusu görevi kabul etti. İstanbul'dan Antalya'ya gelebilmesi için Mahalli Maarif Komisyonu varidatından kendisine 660 kuruş harcırah tahsis edildi. Fatma Şahide Hanım aylık 500 kuruş maaşla 14 Mayıs 1903 tarihinde Antalya İnas İbtidâi Mektebi'nde göreve başladı.²⁵

Antalya İnas İbtidâi Mektebi'nde eğitimin uzunca bir müddet Fatma Şahide Hanım nezaretinde sürdürüldüğü anlaşılıyor. Okulun işleyişiyle ilgili tek kayıt 1913 yılına ait imtihan cetvelidir. 1913 yılında Antalya İnas Mektebi İbtidâisi'nde öğrenim gören öğrenciler, okutulan dersler ve öğrencilerin derslerden almış oldukları notlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibiydi.

21 BOA., MF. MKT., 162/28.

22 Konya Vilayet Salnamesi 28, 1317(1899), s. 187.

23 BOA., MF. MKT. 92/53.

24 Okulda baş öğretmen bulunmadığı için azledilen muallime-i sanî olmalıdır.

25 BOA., MF. MKT. 696/44.

Tablo 1: Antalya İnâs İbtidâî Mektebi İmtihan Cetveli (1913)²⁶

Sıra Numarası	İsimleri	Kurân-ı Kerim Ma Tecvid	İlmihâl	Tarih-i Osmanî	Kırâat	İmlâ	Sarf-i Osmanî	Coğrafya	Malûmât-ı Fenniye ve Sıhhiye	Malûmât-ı Medeniye ve Ahlakîye	Hesap	Hüs-n-i Hat	El Hünnerleri	Toplam	Yaşı	Doğum Yeri
Üçüncü Sınıf																
1	Zahit Efendi Kerimesi (Kızı) Talime Hanım	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	120	12	
2	Abdullah Efendi Kerimesi Sabire Hanım	10	10	10	10	9	10	10	10	10	9	8	10	116	13	Antalya
3	Mustafa Efendi Kerimesi Piraye Hanım	10	10	10	10	10	9	10	10	10	8	8	10	115	12	Edirne
4	Salih Efendi Kerimesi Binnaz Hanım	10	10	10	10	10	9	9	10	10	9	8	9	114	12	Antalya
5	Tevfik Efendi Kerimesi Salime Hanım	10	10	10	10	10	10	10	10	10	8	7	9	114	10	Antalya
6	Mehmet Efendi Kerimesi Nazmiye Hanım	10	10	10	10	8	8	10	10	10	8	7	10	111	13	
7	İsmail Efendi Kerimesi Ismet Hanım	10	10	10	10	8	8	8	7	10	6	7	10	104	12	Antalya
8	Mehmet Ağa Kerimesi Pakize Hanım	9	10	10	8	7	7	7	6	7	7	8	9	95	12	Antalya

26 Konya ve Civarı Rüştiye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri 1326, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BYEK D NO 68.

9	Ali Usta Kerimesi Sıdıka Hanım	10	10	8	9	9	8	8	6	5	7	5	8	10	95	13	Antalya
10	Mehmet Efendi Kerimesi Sadire Hanım	10	9	9	8	6	6	6	7	8	6	5	9	10	93	13	Antalya
11	Tevfik Efendi Kerimesi Fatma Hanım	9	9	7	8	7	7	7	6	8	7	5	8	9	90	10	Antalya
12	Halil Efendi Kerimesi Zahide Hanım	10	10	8	7	6	6	6	6	6	7	6	8	8	88	11	Antalya
13	Sait Efendi Kerimesi Fitnet Hanım	9	9	8	7	6	6	6	6	9	6	5	7	7	85	10	Antalya
14	Ömer Efendi Kerimesi Şükriye Hanım	8	8	7	7	8	7	7	6	2	6	5	9	10	83	13	Kırkkale
15	Halil Efendi Kerimesi Saadet Hanım	8	8	7	8	7	8	7	5	3	5	6	7	6	78	12	Antalya
16	Hüseyin Bey Kerimesi Ayşe Hanım ²⁷															11	Antalya
17	Mehmet Efendi Kerimesi Semiyye Hanım															14	Antalya
18	Hüseyin Efendi Kerimesi Ayşe Hanım															10	Antalya
19	Abdürrezzak Efendi Kerimesi Melek Hanım															14	Antalya
Sıra Numarası	İsimleri	Kur'an-ı Kerim	Tecvid	İlmihal	Kıraat	İmlâ	Tarih-i İslam	Coğrafya	Hesap	Hüsni-Hat	El Hünnerleri	Toplam	Yaşı	Doğum Yeri			
İkinci Sınıf																	
1	Hacı Mustafa Kerimesi Ayşe Hanım	6	7	9	10	10	10	10	10	10	6	10	88	10	88	10	Antalya
2	İbrahim Efendi Kerimesi Hasibe Hanım	6	6	7	10	10	10	10	10	10	8	10	87	11	87	11	Antalya
3	Abdul Efendi Kerimesi Bedriye Hanım	6	7	7	9	10	10	10	10	6	7	82	9	82	9	Antalya	

27 Notları gösterilmeyen öğrenciler imtihanlara katılmamışlardır.

4	Abdurrahman Efendi Kerimesi Bedriye Hanım	8	5	9	7	8	9	10	10	10	7	6	80	10	Antalya
5	Salih Efendi Kerimesi Behiyye Hanım	6	5	5	10	10	10	10	10	10	7	8	79	12	Antalya
6	Mustafa Ağa Kerimesi Emine Hanım	9	6	6	8	5	8	6	8	8	5	6	70	12	Antalya
7	Yaver Efendi Kerimesi Hanım	7	6	5	10	10	10	10	10	8	6	8	75	10	Dedeğaç
8	Halil Efendi Kerimesi Zehra Hanım	8	7	7	9	9	8	7	7	7	6	-	68	9	Antalya
9	İbrahim Ağa Kerimesi Seniyye Hanım	6	6	7	6	6	7	5	6	6	6	10	65	10	Antalya
10	Talib Efendi Kerimesi Nazike Hanım	6	5	5	6	6	8	6	5	5	5	10	64	10	Antalya
11	Ahmet Efendi Kerimesi Hava Hanım	6	5	6	8	7	7	5	5	5	4	6	60	11	Antalya
12	Zeki Bey Kerimesi Melek Hanım	8	7	7	5	7	5	6	6	5	5	5	60	9	Antalya
13	Mehmet Ali Efendi Kerimesi Hafize? Hanım	8	7	7	5	7	6	6	6	5	6	-	57	10	Antalya
14	İbrahim Efendi Kerimesi Hikmet Hanım	6	5	5	3	6	3	4	4	4	6	10	52	11	Beyrut
15	Hüseyin Ağa Kerimesi Huriye Hanım	6	7	6	5	6	6	4	4	4	5	-	51	12	Sakız
16	Hakkı Bey Kerimesi ... Hanım	6	3	6	4	3	4	4	4	3	8	8	49	10	Antalya
17	Yusuf Ağa Kerimesi Fitnat Hanım	6	8	7	6	6	6	4	4	4	5	-	48	11	Antalya
18	Mevlüt Efendi Kerimesi Zehra Hanım	9	3	6	3	6	3	4	4	3	5	-	42	10	Konya
19	Ali Ağa Kerimesi Adile Hanım	3	2	3	5	4	2	3	4	4	5	10	41	14	Antalya
20	Mehmet Efendi Kerimesi ... Hanım	6	7	8	5	4	4	4	4	3	4	-	39	9	Antalya
21	Mehmet Bey Kerimesi Hacer Hanım	6	4	4	5	5	3	4	4	2	4	-	37	10	Antalya
22	İbrahim Ağa Kerimesi Ayşe Hanım	4	4	3	5	4	2	2	3	3	6	4	37	12	Antalya
23	Salim Efendi Kerimesi Fatma Hanım	3	4	2	3	5	3	3	3	3	5	5	36	10	Antalya
24	Hüsnü Efendi Kerimesi Zehra Hanım	3	2	3	4	2	3	4	4	3	5	-	29	9	Antalya

Sıra Numarası	İsimleri	Kur'an-ı Kerim ve İcrâ-yı Şerif	İlmihâl	Kurâat	İmlâ	Hesap	Hüsni-Hat	Toplam	Yaşı	Doğum Yeri
Birinci Sınıf										
1	Hüseyin Ağa Kerimesi Naciye Hanım	10	10	10	10	10	7	57	11	Antalya
2	Mehmet Efendi Kerimesi Halime Hanım	8	10	10	9	9	8	54	10	Antalya
3	Rüştü Usta Kerimesi Naciye Hanım	8	10	10	4	4	7	43	9	Antalya
4	Mehmet Kapudan Kerimesi Zekiye Hanım	7	10	10	5	6	4	42	9	Rodos
5	Hacı Hafız Kerimesi Sâbire Hanım	7	8	10	3	3	8	40	10	Antalya
6	Osman Usta Kerimesi Hasibe? Hanım	8	8	10	4	4	5	39	9	Antalya
7	Ali Usta Kerimesi Zinet? Hanım	7	6	10	4	5	3	39	9	Antalya
8	Osman Ağa Kerimesi İsmet Hanım	9	9	5	5	5	6	39	9	Antalya
9	Derviş Efendi Kerimesi Bedriye Hanım	8	9	10	3	3	5	38	13	Antalya
10	Kazım Efendi Kerimesi Muhsine Hanım	7	7	10	4	4	6	38	12	Antalya
11	Tevfik Efendi Kerimesi Nazmiye Hanım	6	10	10	3	3	6	38	8	Antalya
12	Ali Bey Kerimesi Nebahat Hanım	9	9	9	3	3	5	38	10	Dersaadet
13	Cemal Usta Kerimesi Melek Hanım	6	9	10	3	3	6	37	13	Antalya
14	Abdülgani Efendi Kerimesi Atiye Hanım	4	10	5	6	6	6	37	9	Antalya
15	Ömer Ağa Kerimesi Ayşe Hanım	6	8	10	4	3	6	37	9	Antalya
16	Hüseyin Bey Kerimesi Ayşe Hanım	8	8	10	3	3	4	36	10	Antalya
17	Süleyman Ağa Kerimesi Mazlûme Hanım	6	5	10	5	5	5	36	10	Antalya

18	Kadir Efendi Kerimesi Sıdıka Hanım	6	8	8	3	3	8	36	10	Antalya
19	Ali Efendi Kerimesi Emine Hanım	6	8	7	5	5	3	34	9	Antalya
20	Mehmet Ağa Kerimesi Kâmile Hanım	2	6	9	5	5	6	33	9	Antalya
21	Mehmet Efendi Kerimesi Halide Hanım	7	10	5	3	5	3	33	10	Antalya
22	Osman Efendi Kerimesi Nadire Hanım	4	10	5	5	4	5	33	9	Beyrut
23	Hakkı Bey Kerimesi Muhsine? Hanım	4	9	5	5	5	5	33	9	Antalya
24	Mehmet Ağa Kerimesi Muhsine Hanım	6	10	5	3	4	5	33	12	Antalya
25	Nezhet Efendi Kerimesi Ulviye Hanım	6	5	6	5	5	5	32	9	Dersaadet
26	Ali Bey Kerimesi İfâkat Hanım	4	6	6	5	5	6	32	9	Dersaadet
27	Şaban Ağa Kerimesi Bedriye Hanım	6	7	8	3	3	5	32	9	Antalya
28	Mehmet Efendi Kerimesi Lütüfiye Hanım	4	8	10	2	3	3	30	10	Antalya
29	Süleyman Ağa Kerimesi Hatice Hanım	6	5	5	6	5	3	30	9	Antalya
30	Hüseyin Efendi Kerimesi Şadiye Hanım	2	6	9	4	4	4	29	8	Antalya
31	Halil Ağa Kerimesi Sıdıka Hanım	2	8	5	5	5	4	29	10	Antalya
32	Halil Efendi Kerimesi Fatma Hanım	6	5	7	3	4	4	29	9	Antalya
33	Hasan Ağa Kerimesi Fatma Hanım	6	5	5	6	3	3	28	11	Antalya
34	Hüseyin Ağa Kerimesi Fatma Hanım	6	5	5	6	3	3	28	12	Antalya
35	Hacı Halil Kerimesi Hatice Hanım	3	8	5	3	3	5	28	10	Antalya
36	Mustafa Efendi Kerimesi İsmet Hanım	2	5	8	3	3	5	26	9	Antalya
37	Mahmut Efendi Kerimesi ... Hanım	2	5	6	5	4	4	26	8	Antalya
38	Mazlum Ağa Kerimesi Âtibe? Hanım	6	5	5	3	4	3	26	8	Antalya
39	Hasan Efendi Kerimesi Hatice Hanım	4	5	6	3	3	5	26	10	Antalya
40	Mustafa Ağa Kerimesi Devlet Hanım	6	5	5	3	4	2	25	9	Antalya
41	İbrahim Ağa Kerimesi Kamile Hanım	2	7	8	2	2	3	24	10	Antalya

S. Numarası	İsimleri	Elif-bâ ve İcrâ-yı Şerif	Hesap	Hüsn-i Hat	2	2	2	3	22	9	Antalya
İhtiyat Sınıfı											
42	Emin Hafız Kerimesi Fatma Hanım	2	8	5	2	2	2	3	22	9	Antalya
43	Hasan Ağa Kerimesi Fatma Hanım	3	5	5	2	2	4	4	21	10	Antalya
44	Mazlum Ağa Kerimesi Esmâ Hanım	3	5	5	2	2	4	4	21	11	Antalya
45	Zeynel Bey Kerimesi Makbule Hanım	2	5	6	2	2	2	2	19	9	Antalya
46	Yusuf Efendi Kerimesi Seniyye Hanım	-	-	-	-	-	-	-	-	13	Antalya
47	Yusuf Efendi Kerimesi Şevkiye Hanım	-	-	-	-	-	-	-	-	12	Antalya
48	Mahmut Ağa Kerimesi Hasibe Hanım	-	-	-	-	-	-	-	-	11	Antalya
49	Osman Ağa Kerimesi Zekiye Hanım	-	-	-	-	-	-	-	-	10	Antalya
50	Ali Bey Kerimesi Âlime Hanım	-	-	-	-	-	-	-	-	9	Antalya
1	Ahmet Efendi Kerimesi Nadire Hanım	10	10	8					28	9	Antalya
2	Mehmet Efendi Kerimesi Raika Hanım	8	8	5					21	8	Antalya
3	İbrahim Efendi Kerimesi Sabriye Hanım	5	5	6					16	8	Antalya
4	Osman Efendi Kerimesi Ayşe Hanım	5	5	5					15	10	Antalya
5	Halil Ağa Kerimesi Nesibe Hanım	9	3	3					15	9	Radoviş
6	Ali Efendi Kerimesi Behriye Hanım	4	5	5					14	10	Antalya
7	Ramazan Efendi Kerimesi... Hanım	5	4	5					14	9	Antalya
8	İbrahim Efendi Kerimesi Halime Hanım	4	5	5					14	8	Antalya
9	Şerif Efendi Kerimesi Vasıfe Hanım	4	4	5					13	9	Antalya
10	Ahmet Bey Kerimesi Şerife Hanım	5	5	3					13	9	Dersaadet

11	Ali Rıza Efendi Kerimesi Kamer Hanım	5	4	3	12	8	Antalya
12	Süleyman Efendi Kerimesi Hacer Hanım	4	4	4	12	10	Antalya
13	Adil Efendi Kerimesi Nazmiye Hanım	4	4	4	12	8	Antalya
14	Dursun Ağa Kerimesi Naciye Hanım	4	5	3	12	10	Antalya
15	Şevket Efendi Kerimesi Ayşe Hanım	4	5	3	12	12	Antalya
16	Mustafa Efendi Kerimesi Hasibe Hanım	5	3	4	12	10	Antalya
17	Hacı Kadri Efendi Kerimesi Muhcidî Hanım	4	4	3	11	9	Antalya
18	İbrahim Efendi Kerimesi Makbule Hanım	4	4	3	11	9	Antalya
19	İsmail Ağa Kerimesi Melek Hanım	5	3	3	11	10	Antalya
20	Kıraç? Ağa Kerimesi Lütfiye Hanım	4	4	3	11	10	Antalya
21	Ali Bey Kerimesi Akife? Hanım	4	4	3	11	8	Edirne
22	Ali Usta Kerimesi Feride Hanım	3	5	3	11	9	Antalya
23	Hüseyin Efendi Kerimesi Sabriye Hanım	4	4	2	10	10	Antalya
24	Mustafa Ağa Kerimesi Melek Hanım	4	2	4	10	10	Antalya
25	Hacı Mehmet Efendi Kerimesi Fatma Hanım	4	3	3	10	9	Antalya
26	Ahmet Efendi Kerimesi Fatma Hanım	3	3	4	10	9	Antalya
27	Aziz Ağa Kerimesi Melek Hanım	3	3	4	10	9	Antalya
28	Mehmet Çavuş Kerimesi Makbule Hanım	3	3	4	10	9	Antalya
29	Şükrü Efendi Kerimesi Makbule Hanım	3	3	4	10	8	Antalya
30	Hikmet Efendi Kerimesi Zeliha Hanım	3	3	4	10	11	Dersaadet
31	Mehmet Ağa Kerimesi Naciye Hanım	3	3	3	9	10	Antalya
32	Mehmet Ağa Kerimesi Devlet Hanım	2	3	4	9	9	Antalya
33	Ahmet Efendi Kerimesi Mükerrer Hanım	4	3	2	9	7	Antalya
34	Ahmet Efendi Kerimesi Ayşe Hanım	4	3	2	9	9	Antalya

35	Merhab? Ağa Kerimesi ...	3	3	3	3	3	9	10	Antalya
36	Salih Efendi Kerimesi Hatice Hanım	3	3	3	3	3	9	11	Antalya
37	Muhiddin Efendi Kerimesi Bedia Hanım	2	3	4	2	4	9	9	Antalya
38	Hamit Efendi Kerimesi Şukufe Hanım	3	4	2	2	4	9	8	Dersaadet
39	...Usta Kerimesi Melek Hanım	3	4	2	2	4	9	8	Antalya
40	Emin Hafız Kerimesi Şükriye Hanım	2	3	2	2	3	7	7	Antalya
41	Mehmet Ağa Kerimesi Pakize Hanım	2	2	3	2	2	7	9	Antalya
42	Hacı Ahmet Efendi Kerimesi Akife? Hanım	2	3	2	2	3	7	10	Antalya
43	Necib Efendi Kerimesi Muhsine Hanım	2	3	2	2	3	7	11	Antalya
44	Ahmet Efendi Kerimesi Fatma Hanım	3	3	1	2	3	7	9	Antalya
45	Mehmet Bey Kerimesi Meysere Hanım	1	3	2	2	3	6	12	Antalya
46	İsmail Salim Efendi Kerimesi Hatice Hanım	2	2	2	2	2	6	9	Antalya
47	Talib Ağa Kerimesi Bergüzar Hanım	2	2	2	2	2	6	8	Antalya
48	Mehmet Ağa Kerimesi Zehra Hanım	2	2	2	2	2	6	12	Antalya
49	Kazım Bey Kerimesi Atiye Hanım	2	2	2	2	2	6	11	Antalya
50	Süleyman Efendi Kerimesi Feride Hanım	2	2	2	2	2	6	10	Antalya
51	Ömer Ağa Kerimesi Zübeyde Hanım	2	2	2	2	2	6	11	Antalya
52	Âdem Ağa Kerimesi Fatma Hanım	2	2	2	2	2	6	10	Antalya
53	Âdem Ağa Kerimesi Zübeyde Hanım	2	2	2	2	2	6	9	Antalya
54	Mehmet Ağa Kerimesi Düriye Hanım	1	2	2	2	2	5	12	Antalya
55	Mustafa Efendi Kerimesi Dilruba Hanım	-	-	-	-	-	-	8	Antalya
56	Ali Ağa Kerimesi Fatma Hanım	2	2	2	2	2	6	10	Antalya
57	Veli Efendi Kerimesi Hava Hanım	1	2	2	2	2	5	9	Antalya
58	Mustafa Efendi Kerimesi Zehra Hanım	1	3	1	2	3	5	8	Antalya

59	Muhiddin Efendi Kerimesi Bedia Hanım	1	1	1	1				3	8	Dersaadet
60	Hasan Efendi Kerimesi Düriye Hanım	-	-	-	-				-	8	-
61	Rüstem Efendi Kerimesi İhsan Hanım	-	-	-	-				-	8	-
62	Yusuf Efendi Kerimesi ... Hanım	-	-	-	-				-	9	-
63	Mustafa Efendi Kerimesi Hasibe Hanım	-	-	-	-				-	10	-
64	Recep Efendi Kerimesi Mücrime Hanım	-	-	-	-				-	7	-
65	Sabri Efendi Kerimesi Melek Hanım	-	-	-	-				-	10	-
66	İsmail Ağa Kerimesi Azize Hanım	-	-	-	-				-	11	-
67	Hüseyin Ağa Kerimesi Zehra Hanım	-	-	-	-				-	12	-
68	Hüseyin Ağa Kerimesi Sadiye Hanım	-	-	-	-				-	10	-
69	Mustafa Efendi Kerimesi Saliha Hanım	-	-	-	-				-	8	-

Yukarıda yer alan cetvel 1912-1913 (R. 1328-1329) eğitim-öğretim yılı sene sonu imtihan cetvelidir. İmtihan kayıtlarında okulda bir muallim-i evvel, iki yardımcı öğretmen ile 162 öğrenciye eğitim verildiği anlaşılıyor. Okul öğretmenleri dışında imtihan heyetinin içerisinde Antalya Meşrutiyet, Mecidiye, Hamidiye İbtidâi mektepleri muallim-i evveleri ile Antalya İdadisi Türkçe öğretmeni mümeyyiz olarak yer almışlardır. İmtihan heyetinin geniş katımlı olması öğrenci başarı durumlarının sonuçlara objektif olarak yansımaları açısından oldukça önemlidir.

1914 yılına kadar Antalya İnâs İbtidâi Mektebi'nden 136 öğrenci mezun oldu. Bir tanesi İnâs Rüştiye Mektebi, diğer ikisi İnâs İbtidâi Mektebi'nden mezun öğretmenler nezaretinde eğitimin yürütüldüğü okulda öğretmenlerin yıllık maaş tutarı 6200 kuruştur ve encümen-i maariften karşılanıyordu.²⁸

Yukarıda tabloda gösterilen ders müfredatının sonraki yıllarda da hemen hemen aynı kaldığı anlaşılmaktadır. Tabloda yer alan derslerin dışında okul öğrencilerine piyano dersi önce bir süre Agatiye adında Rum bir kadın tarafından, ardından İngiliz Konsolosunun eşi Ms. Elizabeth tarafından verilmiştir. Okulda Kurân-ı Kerim dersini veren Paşa Camii İmamı Osman Hafız'ın babası Hafız Mehmet Efendi dışında öğretmenlerin hepsi kadındır.²⁹

İnâs Mektebi'nin Antalya'da nerede açıldığı belgelerden tam olarak tespit edilememiştir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kız ve erkek çocuklarına mahsus olmak üzere 1883 yılında açılan ibtidâi mektebi padişahın adıyla Hamidiye olarak adlandırılmıştır. Hamidiye İbtidâi Mektebi'ne kaynaklarda "Birinci İbtidâi Mektebi" de denilmektedir. Bu mektep Antalya'da Kaleiçi'nde Tuzcular Mahallesi'nde Ambarlı olarak isimlendirilen mahalde açılmıştır.³⁰ İki katlı olan mektep binasının bir katı kız çocuklarına bir katıda erkek çocuklarına tahsis edilmiş olmalıdır. Öğrenci sayısının artması, hükümet caddesinde bulunan kadim rüştiye mektebinin bu binaya taşınmasıyla İnâs İbtidâisi'nin başka binaya nakledildiği, daha çok kiralık hanelerde tedrisatını sürdürdüğü anlaşılıyor. II. Meşrutiyet Dönemi'nde okul bir ara postane karşısında Yıldız Hafızın evi olarak adlandırılan binada eğitimini sürdürmüştür. Daha sonra öğrenci fazlalığı, binanın yetersizliğinden dolayı okul Emlak-ı Milliyeye ait bir binaya -ki bu bina daha sonra Veteriner Müdürlüğü binası olarak da kullanılmıştır- taşınmıştır. Ardından ise okul Kışla Mahallesi Muhtar Bey Sokağı'nda Yağhane karşısında ahşap bir binada tedrisatını sürdürdü.³¹

28 Konya Vilayet Salnamesi (KVS), 1332 (1914), s. 731-732.

29 Bu bilgiler Antalya'da kız çocuklarının eğitimi için arsa tahsisinde bulunan Cemal Tugayoğlunun el yazısıyla yazmış olduğu günlüğünde yer almaktadır. Bkz. https://faruktugayogluilkokulu.meb.k12.tr/07/19/702708/okulumuz_hakkinda.html (Erişim Tarihi: 25.06.2021); yine bkz. Muzaffer Deniz, *Osmanlı Döneminde Antalya'da Eğitim Hayatı*, Özge Grafik Matbaacılık, Antalya 2015, s. s.56.

30 BOA., MF. İBT., 60/106.

31 https://faruktugayogluilkokulu.meb.k12.tr/07/19/702708/okulumuz_hakkinda.html (Erişim Tarihi: 25.06.2021)

24 Eylül 1914 tarihinden itibaren Altı Derslikli Merkez İnâs İbtidâîsi olarak eğitim veren Antalya İnâs İbtidâîsi'ne 15 Kasım 1917'de Lütfiye Hanım muallime muavini olarak tayin edildi.³² Ardından 1918 yılında ibtidâî mekteplerde görev yapabilmek için ehliyetnâme almış olan İfâkât Hanım, 300 kuruş maaşla 19 Aralık 1918 tarihinde okula yine muallime muavini olarak atandı.³³ Bu tarihlerde okulun baş muallimesi Emine Vesile Hanım'dı. Arşiv vesikalarından Antalya Maarif Müdürü Abdullah Kâmil Efendi'nin Emine Vesile Hanım'dan memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Teke Maarif Müdürlüğü'nden Maarif Nezareti'ne 19 Haziran 1918 tarihinde gönderilen bir yazıda bir seneden beri edinilen tecrübeden Emine Vesile Hanım'ın baş muallimeliği hakkıyla ifa edemediğinin anlaşıldığı, okulun talim ve terbiyesini ifaya muktedir bir müdirenin tayini için 1918 yılı maarif bütçesine 1000 kuruş tahsis edildiği, ayrıca Emine Vesile Hanım'ın başka bir yere tayin edilmesi, ona mahsus 800 kuruş maaşla başka bir muallimenin okulda görevlendirilmesi istendi.³⁴ Abdullah Kâmil Efendi söz konusu isteğini 24 Ağustos 1918 tarihinde Maarif Nezareti'ne tekrar ilettili.³⁵ Bunun üzerine Maarif Nezareti'nden Teke Maarif Müdürlüğü'ne 10 Eylül 1918 tarihinde gönderilen cevabi yazıda Emine Vesile Hanım'ın Dârülmuaallimât'tan (Kız Öğretmen Okulu) alâ (iyi) dereceyle mezun olduğu, İstanbul Kız Sanayi Mektebi ile Dıraç ve Bolu Sancakları inâs mekteplerinde öğretmenlik yaptığı, emsaline nazaran yetersiz sayılamayacağı belirtilerek işine devam etmesi istendi.³⁶

Maarif Nezareti'nin bu kararı sonrası Teke Maarif Müdürlüğü'nün Emine Vesile Hanım'ın değiştirilmesi yönündeki talepleri son buldu. Ancak Müdürlük okulun öğretmen kadrosunun hem sayıca hem de nitelik açısından yetersiz olduğunu, bu açığın kapatılmasının eğitimin iyi bir şekilde verilmesi için zorunlu olduğu görüşünü muhafaza ederek bu konudaki taleplerini daha sonraki tarihlerde de Maarif Nezareti'ne ilettili. Nitekim Abdullah Kâmil Efendi 11 Eylül 1918'de Maarif Nezareti'ne gönderdiği yazıda halihazırda Altı Dershaneli İnâs İbtidâîsi'nde vazifeli bulunan muallimelerden sadece bir tanesinin Dârülmuaallimât mezunu olduğunu, diğerlerinin müstahdem kadrosunda bulunduğunu, öğretmenlerin hepsinin aile teşkil ettiklerini, mesleklerine ciddiyet göstermedikleri belirtti. Buna karşılık Antalya'da her geçen gün kız çocuklarının okullara katılımının arttığı, bu talebin daha çok inâs mektebinin açılmasını zorunlu kıldığı; ancak zamanın yeni okullar açmak için müsait olmaması nedeniyle şimdilik "hal-i hazırın muhafazasının zaruri olduğunu" ifade etti. Gelecek sene eğitimin daha iyi icra edilebilmesi için Maarif Nezareti'nden muallime gönderilmesi vaat edilirse 1919 yılı için bütçeye ek

32 BOA., MF. MKT., 696/45, lef. 23.

33 BOA., MF. MKT., 696/45, lef. 24. İfakat Hanım'ın tercüme-i hal varaka numarası 20306'dır. Bkz. BOA., MF. İBT., lef. 30.

34 BOA., MF. İBT., 696/45, lef. 6.

35 BOA., MF. MKT., 696/45, lef. 10.

36 BOA., MF. İBT., 696/45, lef. 12.

tahsisat konulacağı, bu mümkün olmazsa derslerin bir kısmı için seyyar olmak üzere hüsn-i hal sahibi erkek ibtidâî mektebi muallimlerinden uygun olanların istihdamının münasip olup olmadığı Maarif Nezareti'nden soruldu.³⁷ Bunun üzerine 26 Eylül 1918'de Maarif Nezareti'nden Teke Maarif Müdürlüğü'ne gönderilen cevapta 1919 yılı için inâs mektebine ait idareden ne kadar muallimenin gönderilebileceğinin şimdiden takdir edilemediği, diğer talep için ise mahallince kötü tesir hasıl etmeyecek surette, önemli dersler için seyyar muallim istihdamında Nezaretçe bir beis görülmediği belirtildi.³⁸ Dolayısıyla Antalya'da kız çocuklarının eğitiminde iki temel güçlük yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen bulunmaması ile mekân sorunu olarak temayüz etti.

Diğer taraftan Antalya 23 Temmuz 1914 tarihinde idari anlamda büyük bir değişim geçirdi, Konya Vilayeti'nden ayrılarak müstakil mutasarrıflığa dönüştürüldü. Antalya Konya Vilayeti'nden ayrıldıktan sonra kente mutasarrıf olarak tayin edilen Sabur Sami Bey (24 Ağustos 1914-17 Nisan 1916) eğitim işlerinde önemli faaliyetlerde bulundu. Antalya'da erkek çocuklarının eğitimi için İttihat ve Terakki Zükûr (Erkek) İbtidâî Mektebi, mektep çocuklarının spor yapabilmeleri için bir spor mahallinin teşkil edilmesi, 31 Ekim 1915'te İtalyan Kız Mektebi'nde 40 kişilik mevcuduyla Dârümuallîn-i İbtidâîye'nin³⁹ açılması Sabur Bey'in gayretleriyle oldu. Bunların dışında 25 Eylül 1915'te Antalya'da bir anaokulunun açılması sağlandı. Okula büyük bir ilginin olması üzerine daha önce İtalyan Konsoloshanesi olarak kullanılan ve I. Dünya Savaşı dolayısıyla terk edilen bina kiralanarak anaokulu söz konusu binaya taşındı. Bununla da yetinilmeyerek okulöncesi eğitimin daha iyi bir şekilde verilebilmesi için Tugayzâde Cemal Bey'e ait olan 3.937m² genişliğinde bir arsa 15.600 kuruşa istimlak edildi ve bu arsa üzerinde yeni bir anaokulunun inşasına başlandı. Cemal Bey istimlak bedeli olan 15.600 kuruşu çok cüzi bir miktar olarak görmüş, bu durumu mahkemeye müracaatla protesto etmiş, arsa bedeli o husustaki kanun gereği olarak 20.000 kuruşa çıkarılarak söz konusu meblağ emanet suretiyle Ziraat Banasına tevdi edilmişti. Cemal Bey'in Meclis-i Umumi azası, kendisine mahsus olan arsanın genişliği ve eğitim işleri için elverişli olması nedeniyle konu 1919 yılında Meclis-i Umumi'de yeniden ele alındı. Cemal Bey'e arsa üzerinde inşa edilen anaokulunun "Tugayzâde Cemal Bey Ana Mektebi" olarak isimlendirilmesi, maarife yapmış olduğu katkı dolayısıyla 3. rütbeden bir kıta maarif nişanıyla taltif edilmesi teklif edildi. Cemal Bey'in bu teklifi kabul etmesiyle anaokuluna Cemal Bey'in adı verildi. Cemal Bey'den alınan arsada

37 BOA., MF. İBT., 696/45, lef. 14.

38 BOA., MF. İBT., 696/45, lef. 16.

39 Daha önce "Müstakil Teke (Antalya) Mutasarrıfı Sabur Sami (Draz) Bey ve Faaliyetleri (24 Ağustos 1914-17 Nisan 1916)", adlı çalışmamızda (Ahmet Kısa, "Müstakil Teke (Antalya) Mutasarrıfı Sabur Sami (Draz) Bey ve Faaliyetleri (24 Ağustos 1914-17 Nisan 1916)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(68):2020, s. 483.) 1915 yılında Antalya'da açılan Dârümuallîn-i İbtidâîye'nin İnâs Mektebi'nde açıldığını belirtmiş, ancak bunun İtalyan Kız Mektebi olduğunu yazmamıştık. Bu vesileyle 1915 yılında açılan Dârümuallîn-i İbtidâîye'nin İtalyan Kız Mektebi'nde açıldığını belirtmiş olalım.

anaokulunun inşa edildiği alandan başka bazı ağaçlar, bir adet eski ev vardı. Arsa mahkemenin takdir ettiği istimlak bedelinden daha fazla bir kıymete sahipti, böylelikle eğitim adına 700-800 lira fayda temin edildi.⁴⁰ Cemal Bey'in tahsis etmiş olduğu arsa önce ana mektebi olarak daha sonraki yıllarda ise ilköğretim olarak Antalya'da kız çocuklarının eğitiminde önemli bir merkez oldu.

Antalya İnâs İbtidâisi Millî Mücadele yıllarında önce Askeri Kışla binalarından ve şube dairesinin bitişiğindeki haneye, ardından İngiliz Sefareti'nden teslim alınan Özel Saymanlık binasına taşındı. Okulun adı 1922'de Merkez İnâs Mektebi idi ve Millî Mücadele yıllarında başöğretmen Esmâ Hanım nezaretinde eğitimini kesintisiz sürdürdü. Üç dershaneli olarak hizmet veren okul 1928'de ilkokulların karma olması dolayısıyla İstiklal İlkokulu olarak isimlendirildi. 1 Haziran 1932 tarihinde okul ana sınıfı şubesiyle birlikte Cemal Bey'in tahsis etmiş olduğu araziye; yani şimdiki binasına taşındı. 1937 yılında okul binası yeniden düzenlendi, 5 dershaneye dönüştürüldü. 1 Aralık 1951'de İl Genel Meclisi kararıyla okulun adı Cemal Tugayoğlu İlkokulu olarak değiştirildi. Okulun bahçesine 1971 yılında Cemal Bey'in oğlu Faruk Tuğayoğlu tarafından ortaokul binası yaptırıldı. 1977'de Cemal Tugayoğlu İlkokulu kapatılarak ortaokul bünyesine katıldı. Böylelikle Okulun adı Faruk Tugayoğlu İlköğretim Okulu'na dönüştü.⁴¹

Osmanlı Dönemi'nde Antalya'da Merkez İnâs İbtidâî Mektebi dışında kız çocuklarının eğitim gördüğü diğer bir ibtidâî mektep Takkacı İnâs İbtidâisi idi.⁴² Bu okul Takiyyeci Mustafa Mahallesi'nde açıldığı için adı zamanla halk arasında Takkacı olarak isimlendirilmiş olmalıdır. Nitekim 12 Kasım 1918 tarihinde Teke Maarif Müdürlüğü'nden Maarif Nezareti'ne gönderilen bir yazıda Antalya'nın Takiyyeci Mustafa Mahallesi'nde inâs ibtidâî mektebinin açıldığı belirtilmiş, okula şube muavinesi olarak Pakize Hanım'ın tayin edildiği, tercüme-i hal varakasının takdim edilmesi istendi.⁴³ Bunun üzerine Nezaret Pakize Hanım'ın tercüme-i hal evrakının 20248 nolu varakada muhafaza

40 BOA., MF. MKT., 1237/96. Cemal Bey'le ilgili daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Ak, "Manavgat'ta Bir Âyân Ailesi Tugayoğulları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12): 2010, s. 33-34. Sabur Bey'in Antalya'da görevli olduğu zaman diliminde yapmış olduğu çalışmalar için ise bkz. Kısa, a.g.m., s. 484.

41 https://faruktugayogluilkokulu.meb.k12.tr/07/19/702708/okulumuz_hakkinda.html (Erişim Tarihi: 25.06.2021).

42 Muzaffer Deniz, *Osmanlı Döneminde Antalya'da Eğitim Hayatı*, adlı eserinde Takkacı İnâs Mektebi'nin 1 Eylül 1906 tarihinde Kaleiçi'nde Kılıçaslan Mahallesi Yenikapı Sokak'ta açıldığını, I. Dünya Savaşı yıllarında hastaneye çevrilen okul binasının İtalyanların Antalya'yı işgaliyle İtalyan Hastanesi olarak kullanıldığını, Millî Mücadele yıllarında da hastane olarak kullanılan binanın 1923'ten itibaren tekrar ilköğretim olarak hizmet verdiğini, 1928'de Dumlupınar İlkokulu adını alarak günümüze kadar geldiğini yazmaktadır. Bkz. Deniz, a.g.e., s. 55-56. Dumlupınar İlkokulu'nun (günümüzde ortaokulu) olduğu bina 1905 yılında Rum Kız Mektebi olarak inşa edilmiştir. Binanın inşası, mimari nitelikleri hakkında bkz. Şamil Yirşen, "The Construction Process of a School: The Antalya Kaleiçi Orthodox Christian Girls' School (Dumlupınar Secondary School) in Ottoman Archival Documents", *Adalya*, 24:2021, s. 400.

43 BOA., MF. İBT., 696/45, lef. 21.

edildiğini, şimdiye kadar yaptığı hizmetlere ait bir kıta cetvelin gönderilmesini istedi.⁴⁴ Antalya Maarif Müdürlüğü 5 Kasım 1919 tarihinde Pakize Hanım'ın müddet-i hizmet cetvelini düzenleyerek Maarif Nezareti'ne gönderdi.⁴⁵

2. Antalya İnâs Rüştîye Mektebi

Antalya'da yerel idare bir taraftan inâs ibtidâî mekteplerinin muntazam bir şekilde tedrisatını devam ettirmeye çalışırken diğer taraftan kız çocuklarının eğitimlerini bir derece daha ilerletmeleri için uğraşılıyor, İnâs Rüştîye Mektebi'nin açılmasına gayret gösteriyordu. Nitekim İnâs Rüştîye Mektebi için halkın yardımlarıyla bir bina inşasına başlandı. Ardından 9 Temmuz 1907'de Konya Valiliğinden Maarif Nezareti'ne gönderilen bir yazıda, 31 Ağustos 1907 tarihinde Padişahın tahta çıkışının 31. yıl dönümünde Antalya'da açılması kararlaştırılan İnâs Rüştîye Mektebi için 400 kuruş maaşla İstanbul Dârülmualimât mezunlarından bir öğretmenin tayin edilmesi istendi. Bu göreve Hüsniye Hanım talip oldu. Hüsniye Hanım 1902 yılında Darülmualimat'tan aliyyül-âla (pekiyi) derecesiyle mezun olduktan sonra 6 Kasım 1902 tarihinde Denizli İnâs Rüştîyesi'ne muallim-i evvel olarak tayin edildi. Ancak sıhhatinin Denizli'nin su ve havasına uyum sağlayamamasından dolayı 27 Şubat 1907'de bu görevinden istifa ederek İstanbul'a döndü. Bu sefer Antalya'da İnâs Rüştîyesi'nin açıldığını öğrenen Hüsniye Hanım bu göreve talip oldu.⁴⁶

Antalya İnâs Rüştîyesi 31 Ağustos 1907 tarihinde açılmış olsa da Hüsniye Hanım'ın görev mahalline vaktinde gelmediği, bu nedenle tedrisatın hemen başlamadığı anlaşılıyor. Bu durum yerel idarecileri zor duruma sokmuştur. 21 Kasım 1907 tarihinde Teke Mutasarrıflığı'ndan İstanbul'a gönderilen bir yazıda, memleketin esaslı ihtiyaçlarından olan İnâs Mektebi Rüştîyesi'nin geçen culüs-ı hümayun gününde resmi olarak açılması, öğretmen maaşının da mahalli varidattan temin edilmesine rağmen talep edilen öğretmenin halen görev mahalline gelmediği belirtilmiştir. Hayırsever insanların yardımlarıyla açılmış olan okulun eğitime başlayamaması hem öğrencilerin eğitimden geri kalmalarına hem de yerel yetkililerin halk nazarında mahcubiyet yaşamalarına sebebiyet vermişti.⁴⁷ Okula bir öğretmenin tayin edilmesi konusunda yapılan

44 BOA., MF. İBT., 696/45, lef. 22.

45 BOA., MF. MKT., 696/45, lef. 25.

46 BOA., MF. MKT. 1011/11.

47 Öğretmen ihtiyacının karşılanması talebinde bulunan Mutasarrıf Hüseyin Hüsnü Bey, aynı zamanda ahalinin tenezzüh (gezinti) ve teneffüsü için bir belediye bahçesi vücuda getirmek amacıyla gayret gösterdiğini bildirmektedir. Bu gayeyle Antalya Kasabası'nın kenar cihetinde, sahil kenarında Hakkı Paşa Bahçesi olarak bilinen bahçenin en münasip ve şerefli mevkiinde 20 dönüm bahçe satın alındığını, bedelinin tasarruf edilen belediye varidatından tesviye olunduğunu, gayet muntazam ve mükemmel bir şekilde buranın tanzim edildiğini belirtmektedir. Bu mevkiinin iskele olması dolayısıyla da önemli olduğu ifade edilmektedir. Bkz. BOA., BEO., 3193/239434. Ayrıca Hüseyin Hüsnü Bey'in hayatı hakkında bkz. Cemil Cahit Sönmez, *Antalya Mutasarrıfları, Valileri (Ocak 1899-14 Temmuz 1950)*, Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2012, s. 33-44.

ısrarlı talepler sonuçta semeresini verdi, yukarıda adı geçen Hüsniye Hanım 21 Kasım 1907'de görevine başladı.⁴⁸

Hüsniye Hanım'ın görevine başlamasıyla Antalya İnâs Rüştîyesi'nde tedrisata başlandı. Ancak bu tedrisatın kız çocuklarının eğitimi için halkın yardımlarıyla inşa edilen mektepte başlamadığı anlaşılıyor. Çünkü kız çocuklarına mahsus olarak inşa edilen Rüştîye Mektebi'nin inşası bitirilmiş olsa da eksiklikleri giderilememişti. Ayrıca bir hanenin de kiralanması mümkün olmadı. Bunun üzerine Hamidiye İbtidâî Mektebi yeni inşa edilen ve tefrişat eksikliği bulunan Rüştîye İnâs Mektebi'ne taşındı, Rüştîye İnâs Mektebi ise Hamidiye İbtidâî Mektebinde eğitime başlamış oldu.⁴⁹ Bu durumda Antalya İnâs Rüştîye Mektebi'nin ilk olarak Kaleiçi'nde Tuzcular Mahallesi'nde bulunan Ambarlı Mektebi'nin alt kadında -ki burası Hamidiye İbtidâî Mektebi olarak kullanılmaktaydı- açıldığı anlaşılıyor. Daha sonra öğrenci sayısının az olması dolayısıyla tedrisat kiralık hanelerde sürdürülmüştür. 1908 yılında okulda öğrenim gören öğrenciler ve okutulan dersler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibiydi.

Tablo 2: Antalya İnâs Rüştîyesi İmtihan Cetveli (10 Haziran 1908)⁵⁰

Numarası	İsimleri	Kurân-ı Kerîm Ma Tecvid	Ulûm-ı Dîniye	Türkçe	İmla	Kıraat	Hesap	Coğrafya	Arapça	İlm-i Ahlak	Hüsn-i Hat	El Hünnerleri	Hüsn-i Ahlak	Toplam	Derece
1	Nuriye Hanım	10	10	9	10	10	9	8	6	9	7	-	9	97	1
2	Şaziye Hanım	9	9	8	8	10	8	7	7	8	6	-	9	89	2
3	Esmâ Hanım	9	8	5	9	8	7	6	6	6	6	-	10	80	3
4	Pakize Hanım	8	8	5	7	8	7	6	6	7	5	-	10	77	4
5	İhsan Hanım	5	5	4	5	8	7	5	4	6	5	-	7	61	9
6	Nadire Hanım	6	6	4	5	9	7	5	7	6	6	-	9	70	6
7	Dudu Hanım ⁵¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
8	İhsan Hanım	7	6	4	8	10	5	5	6	9	5	-	9	74	5
9	Ziyet Hanım	5	6	3	6	9	4	4	7	8	6	-	10	68	7
10	Lütfiye Hanım	7	5	3	5	7	4	4	7	7	6	-	10	65	8
11	Mazlume Hanım	5	5	3	8	5	3	4	5	6	4	-	9	56	10

48 BOA., MF. İBT., 198/37; BOA., MF. İBT., 199/2; BOA., MF. MKT., 1033/54.

49 BOA., MF. İBT., 225/62.

50 BOA MF. İBT. 209/86.

51 İmtihanlara katılmamıştır.

Maarif Nezareti'nce okula tayin edilen öğretmenin atanma emirnamesinde nakış ve el hüneleri derslerinin gösterilip gösterilmeyeceği hakkında bir açıklama yapılmadığından bu dersler 1908 yılı ders programında yer almamış, imtihanı da bu nedenle yapılmamıştır. İmtihanlar okul öğretmeni dışında Antalya Muhacirin ve Feridiye İbtidâî Mektepleri muallim-i evvelleri nezaretinde yapılmıştır.

Antalya İnâs Rüştîyesinin öğretmen maaşları önceleri mahalli gelirlerden ödeniyorken daha sonra maarif bütçesine eklendi. 10 Aralık 1910 tarihinde okulun başöğretmeni bulunan Hüsniye Hanım'ın maaşı 500 kuruşa çıkarıldı.⁵²

Bu sıralarda Antalya İnâs Rüştîyesi tedrisatını kiralık evlerde sürdürmekteydi. 15 Ağustos 1911 tarihinde okulun aylık kira giderleri için Maarif Nezaretinden 108 kuruş tahsisat istendi, 23 Ekim 1911'de söz konusu tahsisat Antalya'ya havale edildi. 30 Ekim 1911 tarihinde yeni bir sözleşme yapıldı, aylık 119 kuruş 7 para kira bedeli olarak belirlendi. Dolayısıyla Maarif Müdüriyeti gelecek sene için bu sözleşmenin dikkate alınmasını, bütçenin yeni sözleşmeye göre tanzim edilmesini istedi.⁵³ Bu sıralarda okulda öğrenim gören öğrenciler, okutulan dersler ve bu derslerden öğrencilerin almış oldukları notlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibiydi.

52 BOA., MF. İBT., 292/82.

53 BOA., MF. İBT., 359/97.

Tablo 3: Antalya İnâs Rüştiyesi İmtihan Cetveli (4 Ekim 1911)⁵⁴

Öğrencinin		Yaşı	Doğum Yeri	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı	K. Kerim Ma Tecvid	Ders...	İlm-i Eşya	Hesap	Mebde-i Hendese	Tarih-i Osmani	Coğrafya-i Ümümi	Malumat-i Medeniye	Zeban-i Farsî	Türkeçe	İlaveli Bina	Hüsni-Hat	Hüsni-Hat	Eİ İşleri	Toplam	Hüsni-Hareket	Derecesi																							
Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Teke	Ahmet	Konya	14	9	6	9	9	5	3	-	-	-	-	-	-	-	10	7	-	İbkâ																							
																								Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Teke	Rüşdü	15	10	8	8	10	6	3	-	-	-	-	-	-	10	9	-	İbkâ	
																																														Öğrencinin
Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Teke	Ömer	14	10	7	8	10	9	9	10	8	7	8	7	4	10	10	10	109	8	1																							
																								Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Teke	Arif	14	10	8	9	10	10	8	7	7	6	8	3	9	10	10	107	8	2

Öğrencinin		Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı	K. Kerim Ma Tecvid	Birtinci İlmihal	İlm-i Eşya	Hesap	Tarih-i İslam	Tertib-i Cedit Coğrafya	Türkçe	Emsile-i Cedide	Hüsni-Hat	El İşleri	Toplam	Hüsni-Hareket	Derecesi
Adı																	
Birinci Sınıf																	
Hadiye	Kadri	Kırşehir	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	İbkâ
Nadire	Abdülkadir	Teke	12	9	10	10	10	10	10	10	7	8	8	9	91	10	
Mukaddes	...Salih	Girit	14	8	9	9	8	9	9	9	-	8	7	8	-	10	
Mediha	Hacı Yusuf	Teke	14	8	10	9	8	10	9	10	2	8	6	9	80	10	
Nadire	Ali Efendi	Teke	10	9	9	10	10	10	8	9	4	9	7	9	84	8	
İsmet	Yahya Ağa	Teke	12	10	7	6	10	8	9	9	3	8	7	9	77	9	
Hava	Mahmut	Teke	13	7	5	7	7	7	8	9	3	6	6	10	68	10	
Feride	Mahmut	Teke	12	6	8	8	10	8	9	9	3	8	4	10	74	8	
İrfan	Emin	Teke	15	4	8	7	8	9	8	8	4	5	9	10	72	6	
Lütfiye	Rüşdü	Trabzon	15	9	7	7	9	9	8	7	6	5	7	9	74	7	
Nelbis	Şükrü	Girit	15	-	-	-	3	6	5	5	-	-	-	-	-	9	
Ayşe	Hacı Ahmet	Teke	12	8	5	6	8	6	6	5	2	5	4	8	57	9	
Münire	Şemseddin	Teke	14	10	3	8	9	9	6	6	3	8	8	8	69	10	
Hayriye	Ahmet	Burdur	15	5	3	6	8	5	5	5	2	7	5	10	56	8	
Ülfet	Mustafa	Teke	13	8	5	6	3	6	6	6	2	6	6	8	56	6	
Zühre	Ahmet	Teke	13	8	7	6	8	8	6	6	4	8	8	7	68	7	
Nimet	Ahmet Tefvik	Bağdat	15	8	7	6	9	9	7	8	6	9	10	-	-	6	

İmtihanlar, Hamidiye, Feridiye, Meşrutiyet ibtidâî okulları muallim-i evvellerinin dışında Antalya İdadisi müdür ve öğretmenlerinden oluşan bir heyet tarafından yapıldı. 1908 yılına göre okulun işleyişinin oturduğu, belli bir nizam ve intizamın sağlandığı söylenebilir. 11 öğrenci ile eğitime başlayan okulun 3 yıl sonra öğrenci sayısının 22 olması okula yeterli ilginin olmadığı izlenimi yaratmaktadır.

Antalya İnâs Rüştîye Mektebi eğitime başladığı tarihten itibaren başöğretmen olarak Hüsniye Hanım görev yapıyor, Hüsni Hat ve El Hünerleri derslerini de kendisi veriyordu. Bu dersler için kendisine ayrıca 200 kuruş maaş verilmekteydi. Ekim 1910 tarihinde Hüsniye Hanım'a Hüsni Hat ve El Hünerleri dersleri için verilen maaşın 100 kuruşuyla Antalya Maarif Sandık Emni Ahmet Efendi'nin kızı Ayşe Hanım okula Hüsni Hat muallimesi olarak tayin edildi.⁵⁵ 16 Temmuz 1912 tarihinde ise okulun başöğretmeni Hüsniye Hanım ile Niğde İnâs Rüştîyesi başöğretmeni Ayşe Sıdika Hanım'ın becayişleri gerçekleştirildi.⁵⁶

1913 Yılında okulda öğrenim gören öğrenciler, okutulan dersler, öğrencilerin derslerden almış oldukları notlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibiydi.

55 Hüsniye Hanım, Ayşe Hanım'ın liyakat sahibi olmadığı, Antalya Maarif Müfettişi Hasan Tahsin Bey'in iltimasıyla bu göreve getirildiğini, bundan dolayı İnâs Mektebi'nde görev yaptığı dönemde 600 kuruş zarara uğratıldığını ifade ederek Maarif Nezareti'ne şikayette bulunmuştur. Bkz. BOA., MF. İBT., 402/5.

56 BOA., MF. İBT., 390/34.

Tablo 4: Antalya İnâs Rüştiyesi İmtihan Cetveli (17 Haziran1913)⁵⁷

Öğrencinin		Okul Numarası	K. Kerim Ma Tecvid	Akaid	Dürüs-i Eşya	Hesap	Hendese	Tarih-i Osmani	Coğrafya	Malumat-ı Medeniye	Farsça	Arapça	Türkçe	Hüsni-Hat	El Hünnerleri	Toplam	Derecesi			
Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı	Okul Numarası	K. Kerim Ma Tecvid	Akaid	Dürüs-i Eşya	Hesap	Hendese	Tarih-i Osmani	Coğrafya	Malumat-ı Medeniye	Farsça	Arapça	Türkçe	Hüsni-Hat	El Hünnerleri	Toplam	Derecesi	
Üçüncü Sınıf⁵⁸																				
Nadire	Abdülkadir	Antalya	14	16	10	10	10	10	10	9	9	9	7	9	10	10	10	123	Aliyyül Alâ	
Hava	Mahmut	Antalya	15	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Münire	Mahmut	Antalya	14	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zahide	A h m e t Edip	Antalya	14	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrencinin																				
Velisinin Adı		Doğum Yeri	Yaşı	Okul Numarası																
Velisinin Adı		Doğum Yeri	Yaşı	K. Kerim Ma Tecvid																
İkinci Sınıf																				
Zekiye	Şerif	Halep	14	29	10	9	3	2	2	6	7	2	4	5	6	10	8	74	İbka	

57 Konya ve Civar Rüştiye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri 1326, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BYEK D NO 68; BOA MF. İBT. 479/29.

58 Üçüncü sınıftan sınavlara yalnız Nadire Hanım katılmıştır.

Öğrencinin		Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı	Okul Numarası	K. Kerim Ma Tecvid	Akaid	Dürüs-İ Eşya	Hesap	Tarih	Coğrafya	Türkçe	Arapça	Hüsn-i Hat	El Hünneri	Toplam	Derecesi
Adı	Velisinin Adı																
Birinci Sınıf																	
Huriye	Mehmet	Derâliye (İstanbul)	14	38	10	9	4	4	4	8	8	5	4	5	10	67	
Zeliha	Mustafa	Antalya	11	39	9	8	3	3	3	6	6	5	5	10	10	65	
Kamer	M e h m e t Şükrü	Antalya	11	34	9	8	4	3	3	9	7	3	3	9	9	64	
Pakize	O s m a n Nuri	Katuna ?	14	35	9	8	4	3	3	5	5	6	6	9	9	64	
Hamdiye	İbrahim	Antalya	15	36	10	10	5	4	4	3	3	5	5	7	8	60	
Lütfiye	İbrahim	Antalya	13	37	8	9	3	4	4	3	5	3	3	8	10	56	
Halet	M u s t a f a Şekip	Antalya	12	33	8	7	3	3	3	3	3	4	5	8	8	52	
Pakize ⁵⁹	İbrahim	Antalya	15	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

İmtihanlar okulun muallime-i evveli ve nakış muallimesi dışında Mekteb-i İdadi Türkçe Muallimi, Mecidiye ile Meşrutiyet İbtidâisi muallim-i evvellerinden oluşan bir heyet tarafından yapılmıştır. Okulun öğrenci sayısının 1911 yılına göre azaldığı, 13 öğrenciye düştüğü görülüyor. 1911 yılında okulun birinci sınıfına giden öğrencilerden sadece ikisinin 1913 yılında 3. sınıf öğrencisi olduğu ve sadece Nadire Hanım'ın mezun olma başarısı gösterebildiği anlaşılmaktadır. Bu durum Antalya'da halkın hem kız çocuklarının ibtidâi mektepten sonra tahsillerini ilerletmeleri noktasında istekli olmadıklarını, hem de rüştiye Mektebi'ne başlayan öğrencilerin ilerleyen yıllarda okulu bıraktıklarını göstermektedir. Diğer taraftan okutulan dersler göz önüne alındığında genel olarak programın aynı olduğu tablolardan anlaşılmaktadır.

1914 yılına kadar Antalya İnâs Rüştiye Mektebi'nden 7 öğrenci mezun oldu. Dârümuallimât'tan mezun iki öğretmen nezaretinde eğitimin sürdürüldüğü okulda öğretmen maaşları yıllık 8400 kuruş, diğer masraflar için ayrılan ödenek ise 800 kuruştur. Yukarıda da belirtildiği gibi bu tarihlerde okulun giderleri hazine tarafından karşılanıyordu.⁶⁰

Antalya İnâs Rüştiye Mektebi 1916 yılı başlarından itibaren İdadiye dahil edilmiştir. Bunun üzerine Antalya Meclis-i Umumisi İdadi'ye dahil edilen İnâs Rüştiyesi'nde, aynı zamanda müdürlük görevini de yapacak bir lisan ve piyona muallimesinin gönderilmesini Maarif Nezareti'nden istedi. Bu göreve talip olacak öğretmen için İdadi'de bir oda tefrik edilmiş, 1500 kuruş tahsisat ayrılmıştı.⁶¹

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde temel eğitim kurumlarında modernleşme 19. yüzyıl ortalarından itibaren başladı, özellikle 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden sonra yeni araç-gereçlerle ve öğretim yöntemleriyle eğitim yapan sıbyân mektepleri ibtidâi olarak isimlendirildi. İbtidâi okullardan mezun olan öğrenciler temel eğitimin tamamlayıcısı ve ikinci aşamasını oluşturan rüştiye mekteplerine devam ediyorlardı. Bu anlamda Antalya'da kız çocuklarının modern anlamda eğitim almaları 1883 yılında İnâs İbtidâi Mektebi'nin açılmasıyla başladı, 1907 yılında tedrisat bir adım daha ileri götürülerek bir de İnâs Rüştiye Mektebi açıldı. Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Antalya'da da eğitim işlerinin yürütülmesinde karşılaşılan en önemli güçlük mali kaynakların yetersizliği, ihtiyacı karşılayacak miktarda yetişmiş öğretmenin bulunmamasıydı. Dolayısıyla bu iki ana sorun kız çocuklarının eğitiminde istenilen başarının elde edilmesini engelledi. Antalya'nın mevcut koşulları içerisinde Maarif Komisyonu temel eğitimi halkın büyük çoğunluğuna götürmek, eğitime olan talebi kendi imkanları ölçüsünde çözebilmek için sık sık

60 KVS, 1332 (1914), s. 731-732.

61 BOA., DH. UMVM., 68/54.

okulların yerlerini değiştirmek durumunda kaldı, eğitim zaman zaman kiralık evlerde sürdürüldü, bu durumdan İnâs İbtidâî Mektebi ile İnâs Rüştîye Mektebi de büyük ölçüde etkilendi.

Antalya'da gerek İnâs İbtidâî Mektebi'nde gerekse İnâs Rüştîye Mektebi'nde öğrenci sayıları bir üst sınıfa geçildikçe azalmıştır. Bununla birlikte ibtidâî mektebine büyük bir ilginin olduğu, 1913 yılı imtihan kayıtlarında okulun 162 öğrencisinin olmasından anlaşılmaktadır. 7-14 yaşlarında kız çocuklarının eğitim gördüğü okulun ders programı Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde bulunan inâs ibtidâî mekteplerinin programlarıyla benzerdir. Antalya'da İnâs Rüştîye Mektebi'ne ise ilginin okulun açıldığı günden itibaren az olduğu imtihan kayıtlarından anlaşılıyor. Okul açıldığında 11 olan öğrenci sayısı, 1911'de 22'ye ulaşmışsa da 1913'te 13 öğrenciye düşmüştür. Okula devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğu Antalya doğumludur, yaşları 10-15 arasında değişmektedir. İnâs ibtidâî Mektebi'ne çok sayıda öğrenci devam ederken, Rüştîye Mektebi'nin öğrenci sayısının azlığı, söz konusu okulun işleyişini, nizam ve intizamını tam olarak tesis edememesinden ileri gelmiş olmalıdır. Bu durumun halkın kız çocuklarını okutmakta isteksiz olmalarından mı kaynaklandığı yoksa okulun mevcut yapısının mı böyle bir sonucu ortaya çıkardığı noktasında kesin hükümlere varabilmek daha çok veriyle değerlendirildiğinde anlaşılabilir.

Antalya eğitim tarihiyle ilgili kaynakların yetersizliği söz konusu okulların tarihi tekamülleriyle ilgili kesin hükümlere ulaşmamızı zaman zaman imkânsız kıldı. Ulaşabildiğimiz kaynaklar ışığında Antalya'da kız çocuklarının eğitimine önem verildiği, ancak bunun imkanlar ölçüsünde sınırlı kaldığı söylenebilir. Kız çocuklarının eğitiminde hayal edilen ilerleme bütün unsurlarıyla tecelli etmiştir denilemez, bir deneme mahiyetinde kalmıştır. Bir işin başarısı mevcut koşullar dikkate alınarak değerlendirildiğinde gerçek anlamda ortaya konulabilir. Fevkalade siyasi koşulların yaşandığı, iktisadi kaynakların yetersiz olduğu Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Antalya'da eğitim adına yapılanlar yine de takdir edilmeye değerdir. Bu taktirde mahalli idarenin, eğitim işlerini düzenleyen Maarif Komisyonunun gayretleri oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA.)

DH. MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubî Kalemi)

18/49

DH. UMVM. (Dahiliye Nezareti Umûr-ı Mahalliye-i Vilayât Müdüriyeti)

68/54

MF. İBT. (Maârif Nezareti Tedrisatı İbtidâiye Kalemi)

198/37; 199/2; 225/62; 209/86; 292/82; 359/97; 361/21; 402/5;

390/34; 479/29; 16/19; 18/46; 21/50; 60/106; 696/45

MF. MKT (Mektubi Kalemi)

1033/54; 82/7; 85/106; 162/28; 92/53; 696/44; 1011/11; 1237/96

II. Resmi Yayınlar

Hicri 1302 Konya Vilayeti Sâl-Nâmesi 18, çev. Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2015.

Hicri 1303 Konya Vilayeti Sâl-Nâmesi 19, çev. Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2017.

Hicri 1304 Konya Vilayeti Sâl-Nâmesi 20, çev. Mehmet Eminoglu, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2017.

Konya ve Civarı Rüştüye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri 1326, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BYEK D NO 68.

Konya Vilayet Salnamesi 28, 1317(1899).

Konya Vilayet Salnamesi, 1332 (1914).

III. Kitaplar

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2020.
- Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*, haz. Muzaffer Albayrak, Kevser Şeker, Bion Matbaacılık, İstanbul, 2014.
- BİLİM, Cahit Yalçın, *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*, Anadolu Üniversitesi Basım Evi, Eskişehir, 1984.
- DENİZ, Muzaffer, *Osmanlı Döneminde Antalya'da Eğitim Hayatı*, Özge Grafik Matbaacılık, Antalya 2015.
- GÜNDÜZ, Mustafa, *Osmanlı Eğitim Mirası*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2015.
- MAHMUT CEVAT İBNÜ'Ş ŞEYH NÂFİ, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkiilât ve İcrââtı -XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi-*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- SARIÇELİK, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010.
- SÖNMEZ, Cemil Cahit, *Antalya Mutasarrıfları, Valileri (Ocak 1899-14 Temmuz 1950)*, Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2012.

IV. Makaleler

- AK, Mehmet, "Manavgat'ta Bir Âyân Ailesi Tugayoğulları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12): 2010, ss. 27-36.
- KISA, Ahmet, "Müstakil Teke (Antalya) Mutasarrıfı Sabur Sami (Drâz) Bey ve Faaliyetleri (24 Ağustos 1914-17 Nisan 1916)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(68):2020, ss. 475-503.
- DAYAR, Evren, "1815 Haritası'nda Antalya Kalesi: Surlar, Kapılar ve Burçlar", *Bellekten*, 84(300):2020, ss. 667-716.
- YİRŞEN, Şamil, "The Contruction Process of a School: The Antalya Kaleiçi Orthodox Christian Girls' School (Dumlupınar Secondary School) in Ottoman Archival Documents", *Adalya*, 24:2021, ss. 395-415.

V. İnternet Kaynakları

- https://faruktugayogluilkokulu.meb.k12.tr/07/19/702708/okulumuz_hakkinda.html (Erişim Tarihi: 25.06.2021).

Extended Abstract

In this study, the effect of Ottoman modern education understanding on the education of girls in Antalya was addressed with particular reference to Antalya Girls' Primary School (Antalya İnâs İbtidâî Mektebi) and Antalya Girls' Junior High School (Antalya İnâs Rüştîye Mektebi). Indicating the importance of these schools to the Ottoman modern education history is directly related to understanding the historical background of the modernization process launched in education.

Until the Tanzimat (Reorganization) Period, the elementary schools (sıbyân mektebi) constituted the main element of the common public education in the Ottoman State. These schools were, in general, mixed education institutions where both girls and boys had education together in a room. The primary goal of these schools was to equip the students with skills such as learning to read the Holy Qur'an, memorizing the salah (prayer) surahs, and performing some basic math operations. Because in Ottoman State, until the mid-19th century, educational affairs were not directly conducted by the central government but the civil society institutions such as foundations under the control of the central government. The centralization efforts launched in the period of Mahmud II and the subsequent declaration of Tanzimat (Reorganization) Edict initiated a process concluded with crucial steps in terms of the state's delivery of education service to the people. The organizational efforts that were started with the opening of the Temporary Assembly of Education in 1845 were completed with the opening of the Ministry of Education in 1857. Then, along with the preparation of the General Education Regulation in 1869, how the education would be organized was designated in detail. Together with this Regulation, 'children' (sıbyân) schools which formed the inner core of the general education were named as 'primary' (ibtidâî) schools. As of 1869, efforts were made to make primary and secondary schools, which offered new style education, widespread across the country. In the framework of these arrangements, efforts were made to increase the number of schools offering new-style education. Such schools proliferated mostly in the period of Abdul Hamid II in the Ottoman State. The schools offering modern education for girls were also opened in Antalya in this period.

The modern primary school in Antalya, where Muslim girls were educated, was opened in 1883. In 1907, education was taken one step further and a Girls' Junior High School was opened. Two major problems were encountered in schools. First, there was not enough teacher, the second was the lack of sufficient funds. For these reason schools were left without teachers from time to time. Sometimes the education took place in different buildings or rented houses. In Antalya, the number of students in both Girls' Primary School and Girls' Junior High School decreased as they moved to the next grade. However, there was a great interest in Girls' Primary School. In the exam records of 1913, the school had 162 students. Girls between the ages of 7 and 14 were educated in the school. The curriculum of the school was similar to the primary school programs in other regions of the Ottoman Empire. Interest in Girls' Junior High School has been low since school was opened. The number of students, which was 11 when the school opened, reached 22 in 1911, but decreased to 13 students in 1913. The majority of the students attending the school were born in Antalya, their age ranges between 10-15. The number of students going to Girls' Primary School was higher than Girls' Junior High School. It is not fully understood what causes this. In the light of the resources we can reach, it can be said that the education of girls was given importance in Antalya, but this was limited within the possibilities. Resources on the history of education in Antalya are insufficient. This situation made it impossible from time to time to reach definitive judgments about the historical development of schools.

Hence, this study comprehensively addressed how Antalya Girls' Primary School and Antalya Girls' Junior High School were opened, the courses offered at the schools, the students enrolled in these schools, the challenges encountered in education and instruction, and for how long the schools were in operation. In this respect, it was identified that the efforts initiated to attain the dreamed progress in the education of girls did not bring about success at the desired level but were important considering that they served as a beginning.

This study will be mostly performed in light of notebooks, which are present in the Regional Directorate of Manuscripts in Konya province of Turkey and focus also on Antalya, and documents in the Ottoman Archive of the Presidency of the Republic of Turkey.